

ЗАГИБЕЛЬ ІНДИВІДУАЛЬНО ВИЗНАЧЕНОЇ РЕЧІ ЯК ПІДСТАВА ПРИПИНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

М. ЄГОРОВА

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри підприємницького
та корпоративного права,
член Російської академії юридичних наук,
вчений секретар юридичного факультету
ім. М. М. Сперанського Російської академії
народного господарства та державної служби
при Президенті Російської Федерації

Загибель матеріального об'єкта зобов'язання не завжди призводить до припинення зв'язку зобов'язання. Це пов'язано, перш за все, зі специфікою майна, що становить матеріальний об'єкт зобов'язання. На відміну від зобов'язання, речове відношення є абсолютним, а, отже, опосередкованим, непрямим зв'язком, що виникає між суб'єктами права не безпосередньо, а через їх ставлення до однієї і тієї ж речі. З цим пов'язана особливість припинення зобов'язання після загибелі конкретної речі, яка полягає в тому, що воно припиняється не завжди, оскільки майно, що становить матеріальний об'єкт зобов'язання, може бути замінено на однорідне. Таке майно, здебільшого, є формою еквівалентного товарно-грошового відношення, в якому «зв'язка “я маю право робити щось, а ти зобов'язаний це терпіти” — немислима. Подібні відносини слід регулювати речовим правом» [1, 104; 2].

Відповідно до ст. 33 Моделі Цивільного кодексу Співдружності незалежних держав «індивідуально визначеною вважається річ, виокремлена з інших речей за властивими тільки їй ознаками. Індивідуально визначені речі є незамінними. Речами, обумовленими родовими ознаками, визнаються речі, що мають ознаки, властиві усім речам того ж роду, і визначаються кількістю, вагою, мірою. Речі, які визначаються родовими ознаками, є замінними» [3].

Юридичне значення відмінності індивідуально визначених і родових речей полягає в незамінності перших, тому їх загибель припиняє зобов'язання боржника з передання речей кредитуру через неможливість їх виконання. Загибель родової, а, отже, замінної речі не повинна припинити зобов'язання. Якщо предметом угоди є родова річ, то незалежно від того, яка саме з наявної сукупності речей буде передана за цією угодою, зобов'язання вважатиметься належно виконаним [4, 172]. Якщо ж предметом зобов'язання є індивідуально визначена річ, належним його виконанням буде визнане передання саме цієї речі, а її

© М. Єгорова, 2013

загибель зробить виконання зобов'язання неможливим. На цьому ж принципі засновано припинення й охоронних зобов'язань, пов'язаних із необхідністю передання індивідуально визначеного майна в натурі (наприклад, віндикаційних правовідносин).

У доктринальній літературі і судово-арбітражній практиці є вказівки на те, що в деяких випадках зникнення родових речей робить виконання неможливим так само, як і загибель речі, визначеної індивідуальними ознаками. Так, якщо споживач висунув продавцю вимогу про заміну товару з недоліками на товар тієї ж марки, а такий товар вже знятий з виробництва або припинені його постачання тощо, відповідно до ст. 416 Цивільного кодексу Російської Федерації (далі — ЦК РФ) зобов'язання продавця стосовно заміни речі припиняється у зв'язку з неможливістю виконання [5, 16]. Згідно з римським правилом *genera non pereunt* або *genus perire non censetur* («рід не може загинути»), зауважував О. Іоффе, «якщо загинула продана індивідуально певна річ, договір припинявся. Але якщо договір укладено щодо речей, визначених родовими ознаками, то скільки б їх у продавця не загинуло, договір зберігає чинність, бо в природі однопорядкові речі залишаються, оскільки загибель всього роду неможлива» [6, 66]. М. Бартошек зауважував, що «жодна з речей, визначених за родом, не припиняє зобов'язання, навіть якщо пропали всі речі цього роду» [7, 423].

Однак сучасному товарному обігу відомі випадки «зникнення роду речей». В одній зі справ Пленум Верховного Суду Російської Федерації зазначив, що якщо споживач висунув продавцю вимогу про заміну товару з недоліками на товар тієї ж марки, а такий товар уже знято з виробництва або припинені його постачання тощо, відповідно до ст. 416 ЦК РФ зобов'язання продавця в частині заміни речі припиняється у зв'язку з неможливістю виконання [8]. В інших випадках підставою неможливості виконання зобов'язання може слугувати неможливість своєчасної заміни загиблої речі аналогічною річчю того ж роду. Наприклад, ст. 157 Кодексу торговельного мореплавства Російської Федерації [9] допускає припинення зобов'язання неможливістю виконання у разі загибелі вантажу, визначеного родовими ознаками, після здання його для навантаження, якщо відправник не встигає здати інший вантаж для навантаження.

Речі, які визначаються родовими ознаками, фізично і юридично замінні, і їх ідентифікація у звичайному розумінні неможлива: на відміну від речей індивідуально визначених, процес індивідуалізації родових речей, спрямований на виокремлення майна, визначеного родовими ознаками, із загальної маси однорідних речей досягається визначенням їх ваги, об'єму або будь-якими іншими вимірювачами¹. І якщо для індивідуально визначеної речі немає необхідності визначення моменту її індивідуалізації, оскільки вона вже, по суті, є такою, то для родової речі такий момент може визначатися, по-перше, якщо індивідуалізація родових речей проводиться у формі передання останньої, яка і зумовлює перенесення права власності на набувача, по-друге, якщо родові речі індивідуалізуються незалежно від передання, вони стають індивідуально визначеними, моментом укладення договору, до якого сторони і приурочили перехід права власності [10, 391].

¹ Див., напр.: *Решение* Арбитражного суда г. Москвы от 19 февраля 2008 г. по делу № А40-46936/06-118-322 // Консультант Плюс.

Прикладом речі, яка за жодних обставин не може мати характеру індивідуально визначеної речі, є готівкові грошові кошти. Виходячи з родової природи грошей, що не мають ознак індивідуальної визначеності, в основі визнання неможливим звільнення боржника від виконання грошового зобов'язання внаслідок виникнення обставин, що зумовлюють неможливість його виконання (відсутність або нестача грошових коштів), лежить принцип «всякий боржник відповідає за наявність у нього коштів до виконання свого зобов'язання» [11, 312]. Цей принцип нині сприйнятий практично всією системою континентального права. Відповідно до п. 3 ст. 401 ЦК РФ відсутність у боржника необхідних грошових коштів не належить до обставин непереборної сили, які роблять належне виконання зобов'язання неможливим. Судова практика на основі положення, що грошове зобов'язання боржника не може бути припинене неможливістю виконання, визнає, що норми ст. 416 ЦК РФ не поширюються на грошові зобов'язання¹.

Іншою важливою властивістю готівкових родових речей є їх заміність. Думка про те, що розподіл речей на замінні і незамінні збігається з поділом речей на індивідуальні та родові, існувала ще в дореволюційній юридичній доктрині [12, 94; 13, 146; 14, 136; 15, 171]. У сучасній доктринальній літературі зазначається, що розподіл речей на замінні і незамінні має переважно об'єктивний характер, водночас як розподіл речей на родові або індивідуально визначені є певною мірою суб'єктивним. Тому незамінна річ завжди буде індивідуально визначеною, що абсолютно не означає, що вона буде незамінною; заміними можуть бути як індивідуально визначені, так і родові речі. Тим самим на практиці здебільшого незамінні речі тяжіють до індивідуально визначених речей, а замінні — до родових [16, 51; 17, 296]. Також поширена думка, що загибель незамінної речі припиняє зобов'язання неможливістю виконання (ст. 416 ЦК РФ), водночас як знищення заміної речі не впливає на обов'язок боржника [18, 122]. Нерідко в цих випадках незамінності надається юридичний характер [19, 261; 20, 13].

Проте в тому, що ст. 416 ЦК РФ не містить вказівок на можливість припинення зобов'язання у разі, коли підставою неможливості його виконання є загибель незамінної речі, немає нічого дивного. По-перше, загибель матеріального об'єкта зобов'язання є тільки однією з багатьох підстав неможливості виконання зобов'язання. По-друге, як уже зазначалося вище, судовій практиці і цивільному обороту відомі випадки, коли загибель незамінної речі не є підставою для припинення зобов'язання, до того ж деякі цивільно-правові конструкції передбачають можливість заміни незамінної речі іншим матеріальним об'єктом на підставі угоди сторін (наприклад, надання відступного або новація зобов'язання). І, нарешті, основним призначенням ст. 416 ЦК РФ є встановлення правила про припинення зобов'язання при настанні неможливості його виконання тільки у зв'язку з непричетністю жодного з суб'єктів цього зобов'язання до виникнення підстави неможливості його виконання, зокрема й у зв'язку із загибеллю речі, що становить матеріальний об'єкт цього зобов'язання.

¹ Див.: *Постановление* Федерального арбитражного суда Северо-Кавказского округа от 18 мая 1999 г. № Ф08-847/99; *Постановление* Федерального арбитражного суда Северо-Кавказского округа от 10 мая 2001 г. № Ф08-1353/2001 // Консультант Плюс.

Особливий правовий режим нерухомості зумовлює і специфіку припинення зобов'язань, у яких об'єкти нерухомості є матеріальними об'єктами зобов'язання. У літературі зазначається, що нерухомість завжди є індивідуально визначеною і незамінною річчю [20, 21]. Індивідуально певний статус нерухомих речей *de facto* забезпечують дві основні ознаки. Першою ознакою, що індивідуалізує нерухому річ, є стаціонарність, тобто природні просторово-географічні ознаки нерухомості. Другою ознакою є привнесена індивідуалізуюча ознака [21, 30]: внаслідок кадастрового і технічного обліку кожному об'єкту присвоюється кадастровий номер — унікальний, що не повторюється на території Російської Федерації, що зберігається доти, поки конкретна річ існує як єдиний об'єкт зареєстрованого права.

Інститут найму речей, введений в цивільний оборот ще римським правом (*locatio-conductio rerum*), припускав можливість використання в ролі об'єктів найму тільки незамінних речей, що не споживаються. У римському праві так само, як і в сучасному цивільному праві, встановлення такого правила було пов'язано з необхідністю повернення тих самих індивідуально визначених речей, які були передані у користування. Тому поверненню підлягали тільки незамінні речі. Ознака неспоживаності речі також пов'язана з необхідністю її повернення, тому що повернути можна тільки те, що фізично існує і не знищене. І. Новицький зазначав, що «стосовно споживаних речей нездійсненним є обов'язок наймача повернути після закінчення найму ту саму річ, яка була отримана за договором» [22,186].

Право споживання (*abutendi*) [23, 280] розглядається сучасною доктриною як право на знищення неспоживних речей або як користування споживаними речами [24, 348], тому що користування споживаними речами практично означає їх фізичне знищення. Специфікою в цьому аспекті наділені гроші (грошові знаки), які використовуються як засіб оплати. У літературі правильно зазначається, що «з формально-юридичного погляду гроші — неспоживані, оскільки фізично не знищуються у процесі свого використання як засобу платежу. Насправді відбувається багаторазовий перехід права власності на грошові знаки, який, однак, не зумовлює знищення їх юридичних властивостей... що ж стосується правомочності користування, то її реалізація щодо грошей являє собою акт розпорядження ними» [25, 18].

Саме незамінність індивідуально визначеної речі, заміна якої неможлива, лежить в основі припинення зобов'язань оренди (ст. 639 ЦК РФ), постійної ренти (п. 2 ст. 595 ЦК РФ), страхування (п. 1 ст. 958 ЦК РФ), перевезення вантажу (п. 1 ст. 796 ЦК РФ), матеріальними об'єктами яких є незамінні речі. Таким чином, неможливість виконання цих видів зобов'язань у разі загибелі їхнього матеріального об'єкта пов'язана, перш за все, з неможливістю заміни цього об'єкта на інший матеріальний об'єкт. Це абсолютно не означає, що в диспозитивному порядку суб'єкти зобов'язання не можуть своїм узгодженим волевиявленням здійснити заміну виконання в зобов'язанні, яка може бути здійснена як за допомогою зміни матеріальної умови про предмет договору, що лежить в основі виникнення зобов'язання (наприклад, за допомогою укладення угоди про надання відступного або угоди про відшкодування збитків), так і способом заміни матеріальної умови про предмет договору на нематеріальну (наприклад, новациї зобов'язання з передання індивідуально визначеної речі на зобов'язання про надання послуг чи виконання робіт). Проте за відсутності

подібної угоди юридичний факт загибелі матеріального об'єкта в таких зобов'язаннях слугує підставою для виникнення права на припинення зобов'язання, яке може бути реалізоване відповідно до правила п. 1 ст. 416 ЦК РФ, однією з підстав застосування якої юридична доктрина визнає загибель або псування індивідуальної речі [26, 230–231; 27, 18, 22].

Винятками з цього правила є випадки, коли зобов'язання має виражений захисний характер. Наприклад, відповідно до ст. 600 ЦК РФ випадкова загибель або випадкове пошкодження майна, переданого під виплату довічної ренти, не є підставою для припинення цього зобов'язання неможливістю виконання і не звільняють платника ренти від зобов'язання виплачувати її на умовах, передбачених договором довічної ренти. Руйнування або псування житлового приміщення наймачем або іншими громадянами, за дії яких він відповідає, не є підставою для припинення зобов'язання у порядку, передбаченому ст. 416 ЦК РФ. Припинення зобов'язання житлового найму з урахуванням правила п. 2 ст. 687 ЦК РФ можливе за допомогою розірвання цього договору лише в судовому порядку, тобто на підставі п. 2 ст. 450 ЦК РФ. Відповідно до зазначеної норми у разі загибелі житлового приміщення, переданого в найм за рішенням суду, наймачеві може бути наданий строк не більше року для усунення ним порушень, що стали підставою для розірвання договору найму житлового приміщення. Якщо упродовж визначеного судом терміну наймач не усуне допущених порушень або не застосує всіх необхідних заходів для їх усунення, суд за повторним зверненням наймодавця ухвалює рішення про розірвання договору найму житлового приміщення. При цьому на прохання наймача суд у рішенні про розірвання договору може відстрочити виконання рішення на строк не більше року. Встановлення настільки суворих правил припинення зобов'язання житлового найму пов'язане, в першу чергу, з реалізацією конституційного права громадян на житло (п. 1 ст. 40 Конституції Російської Федерації) і необхідністю здійснення заходів щодо соціального захисту прав осіб, які проживають із наймачем, і самого наймача, порушених загибеллю об'єкта найму. Тому не можна абсолютно погодитися з наявною у літературі думкою, згідно з якою лише індивідуально визначений характер майна (яким справді є об'єкт договору житлового найму) завжди є підставою для припинення зобов'язання неможливістю виконання у разі його загибелі [28, 201].

Так само неправильним слід вважати і підхід, відповідно до якого (згідно зі ст. 607, 650 ЦК РФ предметом зобов'язання за договором оренди є передання індивідуально визначеної речі) у разі її загибелі зобов'язання за договором оренди припиняється і трансформується в зобов'язання, має своїм змістом відповідальність за порушення договору (ст. 416 ЦК РФ)¹. Ст. 416 ЦК РФ встановлює право на припинення зобов'язання у разі відсутності причетності будь-якого із суб'єктів зобов'язання до виникнення юридичного факту, що зумовив неможливість виконання цього зобов'язання, а не регламентує міру відповідальності. Підставою для виникнення охоронних правовідносин, що мають на увазі у згаданому судовому прецеденті, є не ст. 416 ЦК РФ, а норма п. 3 ст. 401 ЦК РФ, яка до того ж поширюється тільки на правовідносини за участю підприємців.

¹ Див., напр.: *Постановление* ФАС Северо-Кавказского округа от 30 июля 1998 г. № Ф08-1154/98 по делу № А53-11020/97-С4-32 // Консультант Плюс.

Розширене тлумачення п. 4 ст. 614 ЦК РФ дозволяє дійти висновку, що у разі загибелі об'єкта оренди, який стався через обставин, за які орендар не відповідає, зобов'язання з оренди має бути припинено на підставі неможливості його виконання. Такий підхід демонструє і судова практика. В одному з випадків судом першої інстанції було встановлено, що пожежа виникла на тій частині складу, що не перебувала в оренді у відповідача. Суд дійшов висновку, що сторони договору не можуть відповідати за зовнішні обставини, оскільки пожежа виникла з вини невстановленої особи. І оскільки стан майна після пожежі (часткове обвалення покрівлі, стін тощо) не дозволяв відповідачу використовувати орендоване приміщення за його призначенням, суд першої інстанції з посиланням на положення ст. 416 ЦК РФ дійшов висновку про те, що з моменту загибелі орендованого майна в пожежі орендна плата не може бути нарахована відповідачу. Апеляційна інстанція, підтверджуючи правильність рішення суду нижчої інстанції, зазначила, що визнаючи вимогу орендодавця про стягнення орендних платежів необгрунтованою, суд першої інстанції виходив з того, що факт загибелі орендованого майна в пожежі робив неможливим виконання сторонами договірних зобов'язань, а, отже, до спірних відносин підлягала застосуванню ст. 614 ЦК РФ, яка звільняє підприємця від сплати орендних платежів з моменту загибелі майна у пожежі¹. Аналогічний підхід простежується і в інших справах, пов'язаних із загибеллю об'єкта оренди².

Найчіткіше співвідношення підстави припинення зобов'язання (ст. 416 ЦК РФ) і підстав застосування заходів відповідальності (п. 3 ст. 401 ЦК РФ) спостерігаються на прикладі припинення зобов'язання фінансової оренди (лізингу), об'єктом якого є родова річ, яка через специфіку зобов'язання фінансової оренди набуває характеру індивідуально визначеної речі. Особливість відносин лізингу пов'язана з правилом, регламентованим ст. 26 Закону «Про фінансову оренду лізингу» [29], згідно з яким втрата предмета лізингу або втрата предметом лізингу своїх функцій з вини лізингоодержувача не звільняє останнього від зобов'язань за договором лізингу, якщо цим договором не встановлено інше. У цьому випадку вина лізингоодержувача не зв'язується законодавцем зі збереженням зобов'язання з фінансової оренди, яке визнається таким, що припинилося, в результаті загибелі індивідуально визначеної речі³. При визначенні міри відповідальності в цих ситуаціях суди, як правило, виходять зі ступеня порушення термінів сплати за оренду майна, з тривалості періоду невиконання зобов'язань за договором, відсутності доказів, що підтверджують явну невідповідність пред'явленої неустойки наслідкам порушення зобов'язань, а також з положень п. 5 ст. 17 Закону, відповідно до якого при неповерненні лізингоодержувачем предмета лізингу лізингодавець має право вимагати внесення платежів за час прострочення⁴.

¹ Див.: *Постановление* Восьмого арбитражного апелляционного суда от 14 сентября 2011 г. по делу № А81-243/2011 // Консультант Плюс.

² Див., напр.: *Определение* ВАС РФ от 30 июня 2011 г. № ВАС-8302/11 по делу № А37-1339/2010 // Консультант Плюс.

³ Див., напр.: *Определение* ВАС РФ от 21 июля 2008 г. № 9601/08 по делу № А60-13930/2007-С2; *Определение* ВАС РФ от 20 декабря 2011 г. № ВАС-15941/11 по делу № А40-139664/10-54-876; *Постановление* Семнадцатого арбитражного апелляционного суда от 2 марта 2010 г. № 17АП-1010/2010-ГК по делу № А60-53379/2009 // Консультант Плюс.

⁴ Див., напр.: *Постановление* ФАС Московского округа от 29 апреля 2011 г. № КГ-А40/2478-11 по делу № А40-66174/10-40-573 // Консультант Плюс.

За змістом ч. 3 п. 1 ст. 352 ЦК РФ і п. 2 ст. 34 Закону «Про заставу» [30] загибель предмета застави зумовлює її припинення. Встановлення цього правила тісно пов'язане з індивідуальною визначеністю предмета застави. Виняток становить випадок, передбачений п. 2 ст. 345 ЦК РФ, коли в разі загибелі предмета застави заставодавець у диспозитивному порядку має право в розумний термін відновити предмет застави або замінити його іншим рівноцінним майном. Право заміни має добровільний характер. Вищими судовими інстанціями неодноразово підкреслювалося, що зміна предмета іпотеки в період дії договору про іпотеку не означає ні фізичної, ні юридичної загибелі предмета застави. З цієї причини ні ЦК РФ, ні Закон «Про іпотеку (заставу нерухомості)» [31] не вимагає для збереження сили договору про іпотеку внесення до нього змін, що стосуються опису предмета іпотеки та його оцінки, і реєстрації цих змін¹. Таким же чином ні об'єднання, ні поділ предметів застави теж не можуть розглядатися як підстави для припинення зобов'язання застави².

Однак досить часто з метою забезпечення майнових інтересів банки, що надають кредити під забезпечення заставою, застосовують практику встановлення у кредитному договорі додаткової умови про страхування позичальником предмета застави на випадок його можливої загибелі. У разі загибелі предмета застави банк втрачає право застави щодо знищеної речі, яка була предметом застави, однак це зовсім не означає, що банк втрачає права вигодонабувача за договором страхування, оскільки це право вимоги страхового відшкодування є автономним як від кредитних правовідносин, так і від заставного зобов'язання. Страхування в цьому випадку виконує функцію захисту як інтересів кредитора, так і інтересів позичальника, зводячи до мінімуму ризики обох сторін кредитного договору.

Страхування заставленого майна є тим більш бажаним, що загибель заставленого майна, як і інші недобросовісні схеми, може використовуватися заставодавцем для запобігання реалізації заставленого майна в разі звернення на нього стягнення. У цих випадках наявна пряма причетність заставодавця до виникнення підстави припинення зобов'язання і правило ст. 416 ЦК РФ, що передбачає можливість припинення зобов'язання тільки за умови, що вона викликана обставиною, за яку жодна зі сторін не відповідає, в цьому випадку непридатне, оскільки абсолютно очевидно, що заставодавець у подібній ситуації повинен відповідати за виникнення неможливості виконання заставного зобов'язання з моменту пред'явлення вимоги про реалізацію предмета застави.

Єдиним винятком зі встановленого ч. 3 п. 1 ст. 352 ЦК РФ правила про заборону автоматичної заміни предмета застави є застава товарів в обігу. Особливістю цього виду застави є можливість замінити заставлене майно іншим, що відрізняється за складом, натуральною формою, кількістю чи іншими параметрами. Згідно з зазначеною нормою при заставі товарів в обороті предметом застави є не індивідуально визначене майно, а речі, визначені родо-

¹ Див.: *Информационное письмо Президиума ВАС РФ от 28 января 2005 г. № 90* Обзор практики рассмотрения арбитражными судами споров, связанных с договором об ипотеке // *Вестник ВАС РФ*. — № 4. — 2005; *Постановление Президиума ВАС РФ от 12 июля 2011 г. № 902/11* по делу № А29-1504/2010; *Определение ВАС РФ от 27 мая 2011 г. № ВАС-6228/11* по делу № А55 39817/2009 // *Вестник ВАС РФ*. — № 10. — 2011.

² Див.: *Постановление Президиума ВАС РФ от 12 июля 2011 г. № 902/11* по делу № А29-1504/2010 // *Вестник ВАС РФ*. — № 10. — 2011; *Определение ВАС РФ от 14 апреля 2011 г. № ВАС-902/11* по делу № А29-504/2010 // Консультант Плюс.

вими ознаками, що зумовлює можливість їх заміни, і, отже, не повинно мати наслідком неможливість виконання зобов'язання у зв'язку з їх загибеллю. Подібний підхід підтверджує і судова практика¹.

Родовий характер товарів в обороті зумовлює і особливості правового режиму їх страхування, зокрема і як предметів застави. Згідно зі ст. 942 ЦК РФ при укладенні договору майнового страхування між страхувальником і страховиком має бути досягнута згода про певне майно, що є об'єктом страхування. Сторони можуть погодити родові ознаки, загальну вартість та місцезнаходження майна. Позиція Президії ВАС РФ щодо страхування майна, визначеного родовими ознаками, зводиться до того, що відсутність у договорі страхування точного переліку застрахованого майна сама по собі не може бути підставою для визнання договору недійсним або неукладеним². Таким чином, страхування товарів в обороті, що є предметом застави, у разі їх випадкової загибелі може бути ефективним способом захисту інтересів як заставодавця, так і заставодержателя.

Статтю підготовлено з використанням матеріалів «Консультант Плюс».

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Василенко А. А.* Правовое регулирование обязательственных (договорных) отношений в государственных образовательных учреждениях // Журнал российского права. — 2007. — № 7.
2. *Иванов А. А.* Вещное право // Правоведение. — 1992. — № 1. — С. 115–120.
3. *Гражданский кодекс. Модель. Рекомендательный законодательный акт Содружества Независимых Государств. Часть первая // Приложение к Информационному бюллетеню. Межпарламентская Ассамблея государств — участников Содружества Независимых Государств.* — 1995. — № 6. — С. 3–192.
4. *Гражданское право : учебник / под ред. О. Н. Садикова.* — М., 2006. — Т. 1.
5. *Свит Ю. П.* Прекращение договора вследствие невозможности исполнения // Законы России: опыт, анализ, практика. — 2008. — № 2.
6. *Иоффе О. С., Мусин В. А.* Основы римского гражданского права. — Ленинград, 1974.
7. *Бартошек М.* Римское право: понятие, термины, определения / пер. с чешск. — М., 1989.
8. *О практике рассмотрения судами дел о защите прав потребителей : Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 29 сентября 1994 г. № 7 // Бюллетень Верховного Суда Российской Федерации.* — 1995. — № 1. — п. 19.
9. *Кодекс торгового мореплавания Российской Федерации от 30 апреля 1999 г. № 81-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации.* — 1999. — № 18. — ст. 2207.
10. *Иоффе О. С.* Советское гражданское право. — М., 1967.
11. *Луц А. Л.* Деньги и денежные обязательства в гражданском праве. — М., 2004.
12. *Победоносцев К. П.* Курс гражданского права. — Ч. 1. — М., 2002.
13. *Шершеневич Г. Ф.* Учебник гражданского права. — Тула, 2001.
14. *Синайский В. И.* Русское гражданское право. — М., 2002.
15. *Мейер Д. И.* Русское гражданское право. — М., 2000.
16. *Степанов Д. И.* Защита прав владельца ценных бумаг, учитываемых записью на счете. — М., 2004.
17. *Новак Д. В.* Неосновательное обогащение в гражданском праве. — М., 2010.
18. *Васильев Г. С.* Заменяемость и индивидуальная определенность // Арбитражные споры. — 2005. — № 4.
19. *Гражданское право : учебник / под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого.* — Т. 1. — СПб., 1996.
20. *Хаскельберг Б. Л., Ровный В. В.* Индивидуальное и родовое в гражданском праве. — М., 2004.

¹ Див., напр.: *Постановление ФАС Уральского округа от 08 апреля 2011 г. № Ф09-4780-10-С4 по делу № А60-21954/2009-С14 // Консультант Плюс.*

² Див.: п. 15 Информационного письма Президиума ВАС РФ от 28 ноября 2003 г. № 75 «Обзор практики рассмотрения споров, связанных с исполнением договоров страхования» // Вестник ВАС РФ. — № 1. — 2004.

21. *Майорова Л. А.* Понятие и правовой режим недвижимости по закону, ее место в системе объектов недвижимости // *Нотариус.* — 2007. — № 6.
22. *Новицкий И. Б.* Римское право. — изд. 4-е, стереотип. — М., 1993.
23. *Франчози Дж.* Институционный курс римского права. — М., 2004.
24. *Дождев Д. В.* Римское частное право. — М., 2004.
25. *Башкатов М. Л., Сеницын С. А.* Проблемы режима денег в области вещных правоотношений // *Законодательство.* — 2005. — № 5.
26. *Будман Ш. И., Павлодский Е. А.* Невозможность исполнения обязательств в современном договорном праве // *Проблемы современного гражданского права : сб. статей.* — М., 2000.
27. *Свит Ю. П.* Прекращение договора вследствие невозможности исполнения // *Законы России: опыт, анализ, практика.* — 2008. — № 2.
28. *Долинская В. В.* Акционерное право: основные положения и тенденции : монография. — М., 2006.
29. *О финансовой аренде (лизинге) :* Федеральный закон от 29 октября 1998 г. № 164-ФЗ // *Сборник законодательства Российской Федерации.* — 1998. — № 44. — Ст. 5394.
30. *О залоге :* Закон Российской Федерации от 29 мая 1992 г. № 2872-1 // *Российская газета.* — 1992. — № 129.
31. *Об ипотеке (залоге недвижимости) :* Федеральный закон от 16 июля 1998 г. № 102-ФЗ // *Сборник законодательства Российской Федерации.* — 1998. — № 29. — Ст. 3400.

Егорова М. О. Загибель індивідуально визначеної речі як підстава припинення зобов'язання

Анотація. У статті розглядаються правові наслідки загибелі майна як підстави неможливості виконання зобов'язань. Дається оцінка критерієві індивідуальної визначеності речі і проводиться аналіз впливу цієї ознаки на правові наслідки знищення матеріального об'єкта зобов'язання.

Ключові слова: неможливість виконання зобов'язання, припинення зобов'язань, загибель речі, індивідуальна визначеність речі, замінні і незамінні речі, споживані і неспоживані речі.

Egorova M. A. Гибель индивидуально определенной вещи как основание прекращения обязательства

Аннотация. В статье рассматриваются правовые последствия гибели имущества как основания невозможности исполнения обязательств. Дается оценка критерию индивидуальной определенности вещи и проводится анализ влияния этого признака на правовые последствия уничтожения материального объекта обязательства.

Ключевые слова: невозможность исполнения обязательства, прекращение обязательств, гибель вещи, индивидуальная определенность вещи, заменимые и незаменимые вещи, потребляемые и непотребляемые вещи.

Ehorova M. The Destruction of Specified Thing as a Ground for Termination

Annotation. In article legal effects of destruction of property as the basis of impossibility of execution of obligations are considered. The estimation is given to criterion of individual definiteness of a thing and the analysis of influence of this sign on legal effects of destruction of material object of the obligation is carried out.

Key words: impossibility of execution of the obligation, a discharge, destruction of a thing, individual definiteness of a thing, replaceable and irreplaceable things, consumed and inconsumable things.